

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan esitetty ennakointimalli on iso ja raskas, eikä materiaalin perusteella selkeästi ilmene, mihin ja kenen tarpeisiin ennakointimalli rakennetaan. Helsingin kaupunki katsoo, että ennakointimallia on mahdollista käyttää päätöksenteon tukena, mutta toisaalta ennakointimalli voi koitua esteeksi tämänhetkisessä alueellisessa tarvelähtöisyyteen pohjautuvassa päätöksenteossa.

Esitetty ennakointimalli on valtakunnallinen eikä se Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan pysty vastaamaan alueellisiin osaamistarpeisiin. Edelleen Helsingin kaupunki katsoo, että ennakointimallia ei myöskään voi hyödyntää alueellista koulutussuunnittelua koskevan päätöksenteon tukena. Ennakointimalli voi tällaisenaan rapistaa alueellista autonomiaa, jota TE-uudistuksella on lisätty, ja jota toiminnanohjauksen kokeilulla ollaan juuri lisäämässä. Ennakointimalli ei myöskään tarjoa työkaluja TE-uudistuksessa vaadittavaan lyhyen aikavälin ennakointiin.

Helsingin kaupunki kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että ennakointimalli ei huomioi alueiden eroja (suuret vs. pienet kunnat, kasvukeskukset vs. taantuvat alueet), eikä anna eväitä esimerkiksi alueellisesti hyvinkin tärkeään kysymykseen korkeakoulujen aloituspaikkojen jyvittämisestä eri koulujen/alueiden välillä.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ennakointimalli ei huomioi riittävällä tavalla ammatillisen koulutuksen yhteiskuntavastuuta. Etenkin kaupunkien, kuntien ja kuntayhtymien järjestämä ammatillinen koulutus, kantaa alueellisesti merkittävää yhteiskuntavastuuta, mm. heikot oppimisen edellytykset omaavien oppivelvollisten ja vailla toisen asteen tutkintoa olevien nuorten sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien aikuisten osaamisen kehittämisestä.

Helsingin kaupunki haluaa nostaa esille myös sen, että ammatillisesta koulutuksesta puhuttaessa unohdetaan usein se, että ammatillinen perustutkinto tuottaa paitsi ammatin ja ammattiosaamista, myös hakukelpoisuuden korkeakouluopintoihin. Kun Suomessa halutaan lisätä osaamistasoa ja korkeakoulutettujen osuutta per ikäluokka, tulisi ennakointimallissa kiinnittää paremmin huomiota

erityisesti ammatillisesta koulutuksesta valmistuneiden korkeakoulusiirtymiin, jossa kasvupotentiaalia on merkittävästi enemmän kuin lukiokoulutuksessa.

Helsingin kaupunki katsoo, että malli nojaa vahvasti sellaiseen työmarkkinainformaatioon (palkka, työttömyys), joka on suhdanneherkkää ja voi siten muuttua nopeastikin ajassa. Vaikka tämä tarjoaa teoreettisen mahdollisuuden ”nopeaan reagointiin”, lähtökohtana se ei Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ole yhteensopiva suhteellisen hitaasti muunneltavan koulutusjärjestelmän tai muidenkaan kouluttautumiseen ja sen kestoon liittyvien realiteettien kanssa. Tällaiseen informaatioon nojaaminen tuottaisi Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan epätoivottua suhdannevaihtelua koulutuksen järjestämiseen, ja mahdollisesti se voisi johtaa tilanteisiin, joissa vastavalmistuneet ovat kouluttautuneet sellaisille aloille, joilla muutaman vuoden takainen kova kysyntä on jo ehtinyt hiipua (esimerkiksi IT-alan osaajat/koodarit).

Helsingin kaupunki arvioi, että mallin perusoletus siitä, että palkka on paras työn tuottavuuden mittari, ja että sitä voidaan hyödyntää työvoimatarpeen indikaattorina, olisi toimiva vain sellaisessa hyvin hypoteettisessa maailmassa, jossa kaikkien työllisten palkat määräytyisivät vapaasti kysynnän ja tarjonnan mukaan. Edelleen näin ei luonnollisestikaan ole monestakaan syystä – palkat määräytyvät melko pitkälti vielä keskitetysti ja siten niihin liittyy erilaisia jäykkyyksiä, jotka estävät yrityksiä reagoimasta kysynnän ja tarjonnan muutoksiin palkan avulla.

Etenkin monissa julkisen sektorin ammattiryhmissä keskeinen palvelutarpeita ja siten työvoimatarpeita ja edelleen koulutustarpeita määrittävä tekijä, on väestönmuutos, ja erityisesti väestön ikääntyminen ja lasten/nuorten ikäluokkien pieneneminen. Helsingin kaupunki pitää erikoisena valintana, että tiettyjen ammattiryhmien kohdalla ei mallissa hyödynnetä väestöennusteiden sisältämää informaatiota, joka on verrattain luotettavaa ainakin kohtuullisilla aikaväleillä. Tähän liittyen työryhmän muistiossa todetaan, että ”on tunnistettu tarpeelliseksi tehdä jatkovalmistelussa erilliset moduulit sosiaali- ja terveystalouden sekä koulutuksen ja kasvatuksen aloille”, joissa mm. väestökehitykseen ja alojen kelpoisuus- ja mitoitusvaatimuksiin liittyvät tekijät voidaan huomioida. Tällaiset erillismoduulit olisivat Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan varmasti tarpeen, mutta epäselväksi jää, miten ne voitaisiin sovittaa yhteen muistiossa esiteltyyn, täysin eri periaattein toimivan mallin kanssa. Tähän liittyen Helsingin kaupunki myös kysyy, miten malli vastaa sellaisten alojen ennakointitarpeisiin, joissa on runsaasti sekä yksityisiä että julkisia toimijoita, ja joilla tämä suhde on mahdollisesti muuttumassa (esimerkiksi sote-ala).

Jo pelkästään ennakointimallin peruslähtökohta on Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ongelmallinen. Mallissa huomioidaan vain tietoja nykyhetkestä, eikä millään tavalla pyritä mallintamaan tulevaa kehitystä työmarkkinoilla tai muutenkaan, joka herättää Helsingin kaupungille kysymyksiä tulosten hyödynnettävyydestä. Mitä tehdään esim. mallin tuottamalla tuloksella vuoden 2040 koulutustarpeista, joka perustuu työmarkkinoiden tarpeisiin vuonna 2024?

Lisäksi mallin kannalta keskeinen nykyhetkeä kuvaava lähtötieto, valmistuneiden työllisyys yksi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen, voi olla Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ongelmallinen. Vastavalmistuneiden työllisyys on erityisen suhdanneherkkää, ja ko. nivelvaiheeseen voi joillakin aloilla liittyä poikkeuksellisen paljon haasteita verrattuna myöhempisiin uravaiheisiin. Jos palkkataso ja vastavalmistuneiden työllisyys ovat koulutusalaalta hyviä, voi mallin mukaan tälle alalle kannattaa kouluttaa lisää ihmisiä, vaikka he päätyisivät huonosti koulutustaan vastaaviin töihin.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakointimallin toteutusta

-

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Mallin tuottama ennakointitulos suuntaa tarpeet vahvasti korkeakoulutettuihin ja ammatillisen koulutuksen osuus työmarkkinatarpeesta on laskeva. Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan malli vaikuttaa yksipuolistavan ammatillisen koulutuksen ainoastaan tutkintoon johtavaksi koulutukseksi eikä se huomioi ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuutta. Näin ollen ammatillisen koulutuksen monimuotoisuus oppivelvollisuusikäisten koulutuksesta aikuisten jatkuvaan oppimiseen jää mallissa kokonaan huomiotta. Lisäksi mallin tulisi paremmin huomioida tutkinnon osat ja niitä pienemmät osaamiskokonaisuudet, jotka mahdollistavat nopean työllistymisen.

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan malli yksipuolistaa Suomen koulutusalarakennetta, sen suosiessa koulutusaloja, joilta työllistyminen korkean palkan tehtäviin on vahvaa. Tasapainoinen yhteiskuntarakenne kuitenkin edellyttää, että väestön koulutustaso- ja koulutusalarakenne on monipuolinen. Esimerkiksi asiantuntija-ammattien ja palveluammattien välillä on aluetasolla vahvaa toisiaan täydentävyyttä.

Vesa Heidi

Helsingin kaupunki, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala